

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor.

Kazakstan – Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer: situationen per den 31 december 2019

I. SAMMANFATTNING

Situationen för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i Kazakstan präglas av betydande brister, trots uttalade reformsträvanden. Med hänvisning till behovet av att försvara ekonomiska landvinningar och den sekulära staten söker regimen motverka oppositionella politiska krafter och islamistiska rörelser som den menar riskerar att underminera den nuvarande ordningen. Dessa och andra åtgärder, även i form av lagstiftning, innebär dock samtidigt att respekten för de mänskliga rättigheterna brister, i synnerhet vad gäller yttrandefrihet, mötes- och föreningsfrihet.

Kazakstans förre president Nursultan Nazarbajev, som styr landets sedan självständigheten och under 30 år dominerat dess politiska liv, avgick i mars 2019. Vid ett extra presidentval i juni 2019 valdes hans utsedde efterträdare Kasym-Zjomart Tokajev till ny president. Tokajev gick till val på att fullfölja Nazarbajevs politiska linje.

Genom en författningsreform 2017 överfördes vissa befogenheter från presidenten till regeringen och parlamentet. Presidentämbetet har dock alltjämt mycket omfattande befogenheter och regering och parlament fortsätter att fungera under presidentens kontroll.

Trots skiftet på presidentposten, har den förre presidenten Nazarbajev behållit en stark maktställning, däribland som ordförande på livstid i

säkerhetsrådet och som ledare för det statsbärande partiet Nur Otan som har egen majoritet i parlamentet.

Det råder generellt en låg grad av politisk pluralism och mediemarknaden domineras helt av regeringsstyrda medieföretag. Partiväsendet är svagt utvecklat och inget av de tre partierna som är representerade i parlamentet står i opposition till presidenten. President Tokajev har sedan sitt tillträde återkommande talat om behovet av pluralism och politiska reformer. Han har inrättat ett "Nationellt råd för samhälleligt förtroende" för dialog om reformfrågor med civilsamhället.

Den ekonomiska tillväxten har sedan millennieskiftet lett till kraftigt minskad fattigdom och väsentligt höjd levnadsstandard för flertalet människor. Den har även gjort det möjligt för regeringen att förbättra det sociala skyddsnätet för stora delar av befolkningen.

Statsmakten är utpräglad sekulär och politiken kännetecknas av åtgärder för att främja fortsatt fredlig samlevnad och tolerans mellan landets många olika folkgrupper och företrädare för olika religioner.

Regeringen fortsätter att vidta åtgärder för att förbättra kvinnors och flickors situation samt för att motverka könsbaserad diskriminering. Samtidigt kvarstår stora utmaningar i samhället som i hög grad är patriarkalt med en betydande klyfta mellan lagstiftning och dess genomförande.

Sedan protester mot en föreslagen landreform och två våldsamma islamistiskt inspirerade attacker i Aktobe och Almaty ägde rum under 2016 har tendensen varit att öka den statliga kontrollen av civilsamhällesorganisationer, i synnerhet sådana som erhåller utländskt stöd, och vissa religiösa samfund.

I december 2015 undertecknades ett fördjupat partnerskaps- och samarbetsavtal mellan EU och Kazakstan, det första i sitt slag mellan EU och ett centralasiatiskt land. Det trädde i kraft i mars 2020. Respekten för de demokratiska principerna och de mänskliga rättigheterna samt för rättsstatens principer är en del av avtalet. Dialog om mänskliga rättigheter förs regelbundet med EU men det finns ibland en viss ovilja från

Kazakstan att diskutera enskilda fall av misstänkta kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Den senaste dialogrundan, den elfte, ägde rum i november 2019.

En rad lagändringar har antagits för att stärka rättsväsendets transparens och integritet. Samtidigt kvarstår många problem, varav rättsväsendets begränsade oberoende i förhållande till den verkställande makten är det allvarligaste. Enligt bland andra *Freedom House* förekommer utbredd korruption inom rättsväsendet.

II. RÄTTSTATENS PRINCIPER

Som en del av Kazakstans reformagenda har en strategi för reformering av rättsväsendet under tidsperioden 2010–2020 antagits. En rad lagändringar antogs under 2014 för att stärka transparensen och integriteten i rättsväsendet. Enligt författningen är den dömande makten oberoende, men i praktiken har den verkställande makten inflytande över rättsväsendet. *Freedom House* gör bedömningen att allmänhetens förtroende för domstolarnas oberoende är lågt.

Korruption är ett stort problem inom näringslivet i Kazakstan och ett hinder för affärsutvecklingen. Kazakstanska myndigheter understryker offentligt sin politiska vilja att bekämpa korruptionen och vidta lagstiftnings- och institutionella åtgärder i det syftet. Även om statliga kampanjer mot korruption bedrivs med stor synlighet, förekommer korruption alltjämt inom alla samhällsområden.

Enligt *Transparency Internationals* Index över upplevd korruption 2019 återfinns Kazakstan på plats 113 av 180 länder. På *World Justice Projects* rättsstatsindex 2019 placeras Kazakstan på plats 65 av 126 länder.

Rättssäkerhet

Det finns lokala och regionala domstolar samt en högsta domstol. En dom kan överklagas till högre instans. Det finns även en militärdomstol. Det har förekommit uppgifter om att regeringen sökt påverka domstolarna i vissa enskilda mål.

I författningen fastslås att rättegångar som utgångspunkt ska vara offentliga. Åtalade som inte har råd med en försvarsadvokat ska förses

med ett offentligt biträde genom statens försorg, vilket enligt uppgift i praktiken inte alltid sker. Därtill har, enligt vissa observatörer, åklagare en dominerande roll under rättegången, medan försvarsadvokatens roll är svagare.

Den ombudsmannainstitution som etablerades 2002 har i praktiken begränsade möjligheter att verka och har endast i liten omfattning bidragit till ökat förtroende för rättsväsendet. Ombudsmannen har dock kunnat undersöka förhållandena i häkten och fängelser samt rapportera om kränkningar som begåtts av polisen.

Straffrihet och ansvarsutkrävande

Straffrihet, särskilt för brott begångna av statsrepresentanter, är ett problem. I synnerhet förekommer det uppgifter, bland annat från Amnesty International, om att tortyr och misshandel utförda av medlemmar av poliskåren och fängelsemyndigheterna i stor omfattning inte beivras. Riksåklagarämbetet har under det senaste årtiondet vidtagit åtgärder för att komma till rätta med problemet och i ett flertal fall har poliser och anställda vid häkten och fängelser åtalats och fällts för tortyr, ett brott som finns inskrivet i den kazakstanska brottsbalken.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Kazakstans förre president Nursultan Nazarbajev, som varit landets ledare och dominerat det politiska livet sedan självständigheten, tillkännagav den 19 mars 2019 sin avgång från presidentposten. Kasym-Zjomart Tokajev, då talman i senaten, parlamentets överhus, inträdde därmed i enlighet med författningen som interimspresident. Tokajev utlyste extra presidentval där han själv deltog som Nazarbajevs och det styrande partiet Nur Otans kandidat. Tokajev gick till val på ett program att fullfölja Nazarbajevs politiska linje. I presidentvalet som genomfördes den 9 juni 2019 med totalt sju kandidater, varav en betecknade sig som oppositionskandidat, vann Tokajev med drygt 70 procent av rösterna. Efter sitt tillträde har ett återkommande tema i Tokajevs anföranden varit behovet av gradvisa politiska reformer, en parlamentarisk opposition och pluralism.

Den förre presidenten, Nazarbajev, har samtidigt behållit en mycket stark maktställning. Han har status i författningen som "Kazakstans förste president – Nationens ledare". Han är ordförande på livstid i säkerhetsrådet, vilket 2018 omvandlats till ett i författningen reglerat organ med omfattande befogenheter. Han fortsätter också som ordförande i det styrande partiet, Nur Otan.

Genom ett presidentdekret i oktober 2019 ökades Nazarbajevs befogenheter ytterligare då han, i sin funktion som ordförande i säkerhetsrådet, gavs en rådgivande roll vid utnämningar till höga politiska och andra poster.

Parlamentet består av två kammare, underhuset Mazjilis med 107 platser och senaten med 47 platser. Val till Mazjilis ägde senast rum i mars 2016 och resulterade i en väntad seger för Nazarbajevs parti Nur Otan. Ytterligare två partier, Ak Zhol, vilket profilerar sig som företagervänligt, och Kommunistpartiet lyckades med knapp marginal ta sig över sjuprocentsspärren och vinna representation i parlamentet. Ak Zhol och Kommunistpartiet utmanar Nur Otan med alternativa modeller för det kazakstanska samhällets utveckling, men står i allt väsentligt inte i aktiv opposition till den sittande ledningen.

Under 2017 genomfördes på president Nazarbajevs initiativ en författningsreform varigenom en del befogenheter överfördes från presidenten till regeringen och parlamentet. Presidentämbetet har dock alltså mycket omfattande befogenheter och regering och parlament fortsätter att fungera under presidentens kontroll. Samtidigt har en ny maktnivå tillkommit genom Nazarbajevs fortsatta mycket stora inflytande.

Hittills har inget val i Kazakstan, varken till parlamentet eller till presidentämbetet, ansetts nå upp till Organisationen för säkerhet och samarbete i Europas (OSSE) standard. OSSE:s kontor för demokratiska institutioner och mänskliga rättigheters (ODIHR) rekommendationer från tidigare valobservationer har till större delen lämnats utan åtgärd. I fråga om presidentvalet var det i synnerhet vallagens omfattande restriktioner för att kunna bli godkänd som kandidat, inskränkningarna i mötes- och yttrandefriheten som förhindrar genuin politisk pluralism, samt brister i genomförandet av själva valet som väckte kritik.

Kvinnor tar och uppmuntras att ta en aktiv roll i offentliga sammanhang, men fortsätter att vara underrepresenterade i politiskt valda organ. Sedan parlamentsvalet 2016 är 27 procent av ledamöterna i Mazjilis kvinnor.

Det civila samhällets utrymme

Sedan flera år har tendensen varit ett krympande utrymme för det civila samhället. Det finns inga uttryckliga restriktioner för att motta utländsk finansiering, men i december 2015 antogs en ny lagstiftning om finansiering av civilsamhällesorganisationer. Landet konsulterade inte Europarådets Venedigkommission (Europeiska kommissionen för demokrati genom lag) inför antagandet och detta, liksom lagstiftningen i sig, ledde till internationell kritik. Den nya lagen introducerade en obligatorisk omregistrering för samtliga civilsamhällesorganisationer, inklusive de som mottog utländsk finansiering. Det förekommer uppgifter om att det nya regelverket, genom att tillämpas godtyckligt, har möjliggjort för myndigheter att utöva press på organisationer som bedömts som kritiska mot regeringen.

Trots dessa åtgärder fortsätter det civila samhället i Kazakstan att vara relativt väl utvecklat. Det finns i princip inga begränsningar vad gäller verksamhet, så länge aktiviteterna tydligt framgår av organisationernas verksamhetsmål och inte bryter mot lagstiftningen. Det finns därmed, efter registrering, fortsatt utrymme för civilsamhället att verka, även för organisationer som inte utgör en förlängning av det statsbärande partiet Nur Otans medborgarnära engagemang.

President Tokajev har sedan sitt tillträde lovat att föra en dialog med civilsamhällets representanter. Han har sagt sig betrakta det civila samhället som en mekanism för problemlösning och har lovat att staten kommer att vara lyhörd för konstruktiva förslag. I juli 2019 inrättade Tokajev ett "Nationellt råd för samhälleligt förtroende" för dialog kring utmaningar inom de sociala, ekonomiska och politiska områdena och för att "bygga samförstånd baserat på en mångfald av åsikter". Medan huvuddelen av rådets medlemmar är anhängare av regeringen, är även några oberoende röster representerade. Det är ännu för tidigt att säga vilken betydelse rådet kan komma att få.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Våld och tortyr förekommer alltjämt i häkten och fängelser. Från myndighetshåll har, i samarbete med internationella partners, insatser gjorts för att komma tillrätta med dessa problem, exempelvis genom utbildning av fängelsepersonal. År 2013 inrättades en nationell förebyggandemekanism mot tortyr som består av representanter för regeringen och det civila samhället. Denna har visat sig vara ett relativt effektivt verktyg för att förebygga tortyr och övervaka förhållandena i häkten.

Förhållandena i de kazakstanska fängelserna är bristfälliga även om myndigheterna, i samarbete med det internationella samfundet och människorättsorganisationer, vidtagit vissa åtgärder som bidragit till att de förbättrats. Ett arbete pågår för att minska antalet intagna i fängelser genom att införa bötesstraff för vissa ringa brott istället för fängelsestraff.

Dödsstraff

Kazakstan införde 2003 ett moratorium för verkställande av dödsstraff. Enligt författningen är dock terroristbrott som lett till dödsfall och särskilt svåra brott begångna i krigstid belagda med dödsstraff. Frågan om dödsstraffets tillämpning i samband med terroristbrott aktualiserades efter två blodiga attentat, i Aktobe och Almaty, sommaren 2016 då tio personer dog, varav åtta poliser. Båda dessa händelser rubricerades som terroristbrott vilket ledde till att domstolen i Almaty senare samma år utdömde dödsstraff. Domarna har än så länge inte verkställts.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

Godtyckliga frihetsberövanden av kortare slag förekommer i Kazakstan, trots att det enligt lagstiftningen krävs beslut av domstol eller åklagare för att kunna häkta någon. Det saknas offentlig statistik för hur många personer som frihetsberövats godtyckligt, men under senare år har ett hundratal personer som godtyckligt frihetsberövats frigivits efter beslut från åklagare.

Rätten att lämna landet och att fritt återvända respekteras i regel.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Yttrande- och tryckfrihet föreskrivs i författningen men det finns betydande brister vad gäller efterlevnaden. FN:s kommitté för mänskliga rättigheter har bland annat konstaterat att yttrandefriheten, både i tryckta media och på internet, ofta begränsas genom hänvisning till stadganden i strafflagen, särskilt ett stadgande om framkallande av social, nationell och religiös missämja.

Myndigheterna övervakar aktivt sociala media och vidtar olika åtgärder, både preventiva och genom administrativa eller straffrättsliga påföljder, i förhållande till bloggare och aktivister som uttrycker direkt eller indirekt kritik av den politiska makten. Flera stadganden i strafflagen ger särskilt skydd för offentliga tjänstemän mot kritik. Även ett civilrättsligt stadgande om ”skydd av heder, värdighet och anseende” tillämpas i förhållande till journalister och publikationer för att tysta kritik.

Det förekommer att internetsidor blockeras, liksom specifika artiklar på internet vilka bedöms som känsliga. Ett antal personer har anhållits och dömts för uttalanden på sociala medier, bland annat för att framkalla social missämja.

Det finns ett stort antal tidningar, internetportaler, TV- och radiokanaler att välja mellan, men mediemarknaden domineras helt av regeringsstyrda medieföretag eller sådana med nära koppling till regeringen. Regeringens dominans säkerställs främst genom ägande och finansiering. Utrymmet för oberoende journalistik är ytterst begränsat. Flertalet medieföretag förstärker snarare än granskar den verkställande maktens budskap. Journalistutbildningen skiljer sig väsentligt från motsvarande utbildningar i andra länder och journalistens roll ses främst som informatörens eller folkbildarens.

Trakasserier av journalister från oberoende media förekommer och själv censur är vanligt förekommande.

Kazakstan placerades på plats 158 av 180 i Reportrar utan gränser pressfrihetsindex 2019.

Rätten till mötes- och föreningsfrihet

Mötesfriheten garanteras av Kazakstans författning men är väsentligt begränsad i praktiken. För att få hålla offentliga möten och demonstrationer krävs att ansökan lämnas in senast tio dagar i förväg till de lokala myndigheterna tillsammans med detaljerade uppgifter om demonstrationen, dess syfte och deltagare. Detta regelverk utesluter i praktiken varje möjlighet till laglig, spontan protest. Ett annat sätt att kontrollera mötesverksamheten är att hänvisa demonstranterna till någon avlägsen plats utanför stadskärnan och vid en annan tidpunkt än den som söks, istället för att ge tillstånd till möte på centrala platser. FN:s specialrapportör för mötes- och föreningsfrihet besökte Kazakstan i januari 2015 och rekommenderade bland annat att landet ersätter nuvarande regler med en mer lättadministrerad notifikationsprocedur. Efter sitt tillträde tillkännagav president Tokajev sin avsikt att reformera lagstiftningen om offentliga möten och demonstrationer för att göra det lättare att få tillstånd till sådana. I slutet av 2019 pågick arbete på ett sådant lagförslag.

Under våren och försommaren 2019 ägde demonstrationer rum runt om i landet, i synnerhet i de två största städerna, Nur-Sultan och Almaty. Demonstrationerna tilltog i samband med skiftet på presidentposten och namnbytet på huvudstaden från Astana till Nur-Sultan. Omkring 4 000 personer greps, varav många dömdes till frihetsstraff på upp till 15 dagar eller böter, i de flesta fall utan att ha fått tillgång till advokat.

Genom lagändringar 2014 infördes en förenklad ordning för att registrera civilsamhällesorganisationer i Kazakstan. Det finns inga formella restriktioner för de aktiviteter som en sådan organisation kan ägna sig åt men i praktiken har utrymmet för det civila samhället systematiskt begränsats under de senaste åren. Organisationer som arbetar med känsliga frågor befinner sig under intensiv övervakning och vissa organisationer har upprepade gånger vägrats registrering.

Lagen om politiska partier kräver att ett parti måste samla in 40 000 namnunderskrifter för att kunna registreras som ett rikstäckande politiskt parti. Lagen förbjuder politiska partier som grundar sig på etnicitet, kön eller religion.

Religions- och övertygelsefrihet

Enligt författningen är staten sekulär och religiösa samfund verkar fristående från staten. Flertalet medborgare inom den kazakiska majoriteten tillhör åtminstone nominellt sunnitisk islam eller den ortodoxa kyrkan. Staten lyfter i officiella sammanhang ibland fram dessa två trosinriktningar, på lika villkor, som de två pelare som den andliga traditionen i landet vilar på. Även den katolska kyrkan, judiska församlingar och protestantiska kyrkor har dock en synlig plats i Kazakstan, och landet profilerar sig gärna som ett land med ett stort mått av interreligiös tolerans. Samtidigt tenderar staten att se religion som ett kollektivt attribut, snarare än som ett personligt val, något som bland annat uppmärksammades av FN:s specialrapportör för religions- och övertygelsefrihet vid dennes besök i landet i december 2014.

En alltjämt aktuell fråga gäller åtgärder mot islamistisk radikaliserings och terrorismbekämpning. Säkerhetstjänsten och ministeriet för information och social utveckling, som har ansvar för religionsfrågor, arbetar med att kartlägga salafistiska och andra radikala muslimska grupperingar. Även mot andra, icke-traditionella religiösa grupper, har det noterats en ökad misstänksamhet från myndigheternas sida. Dessa grupper, däribland Jehovas vittnen, rapporterar att de ibland har blivit utsatta för trakasserier från de rättsvärdande myndigheterna.

I januari 2019 drog regeringen tillbaka omfattande ändringsförslag till religionslagen, och en rad andra lagar, vilka, om de hade antagits, i väsentlig omfattning skulle ha medfört ökade restriktioner för, och sanktioner mot, religiös undervisning, missionerande och religiösa publikationer.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Fackliga rättigheter och relaterade frågor

Rätten till arbete prioriteras av regeringen men diskriminering inom arbetslivet på grund av kön, etnicitet, religion eller politiska åsikter förekommer trots att det är förbjudet i lag.

Kazakstan placeras på Internationella fackliga samorganisationens (ITUC) Global Rights Index på kategori fem av fem vad gäller

efterlevnad av fackliga rättigheter, vilket avser ”inga garantier för de fackliga rättigheterna”. Organisationen nämner landet som ett av de tio värsta länderna för arbetare.

Den normala arbetsveckan är 40 timmar. Det finns detaljerade arbetsmiljöföreskrifter men efterlevnaden varierar och arbetsvillkoren uppfyller i allmänhet inte Internationella arbetsorganisationens (ILO) standarder. Särskilt inom delar av industrisektorn är såväl hälso- som säkerhetsförhållandena i vissa fall undermåliga.

Kazakstan har tillträtt ILO:s åtta kärnkonventioner. Författningen föreskriver att arbetstagare har rätt att bilda och ansluta sig till fackliga organisationer, men fackföreningarnas ställning är svag. I januari 2017 stängdes Kazakstans konfederation av oberoende fackföreningar (KNPRK) ned av domstol för att inte ha registrerat sig enligt lagen om fackföreningar. ILO:s kommitté för tillämpning av standarder kritiserade Kazakstan för brott mot föreningsfriheten och uppmanade myndigheterna att tillförsäkra KNPRK:s möjligheter att verka.

Kazakstans lag om fackföreningar, liksom dess arbetslagstiftning och strafflag, står inte i överensstämmelse med ILO:s konventioner. ILO uppmanar Kazakstan att ändra bestämmelserna i lagen om fackföreningar, som begränsar arbetstagarnas rätt att bilda och ansluta sig till fackföreningar. Vid ILO:s hundraårskonferens 2019, riktades skarp kritik mot Kazakstan för dess ihållande brist på framsteg med att ta itu med kränkningarna av grundläggande standarder om föreningsfrihet och rätten att organisera sig.

Landets ekonomiska tillväxt har inom vissa sektorer lett till ökad efterfrågan på arbetskraft. I landet finns därför många gästarbetare från inte minst Kirgizistan, Tadzjikistan och Uzbekistan som bland annat arbetar inom byggsektorn. Migrantarbetare är särskilt sårbara för att utsättas för exploatering, i synnerhet eftersom de ofta inte har kunskap om sina rättigheter och att de har begränsad tillgång till det kazakstanska rätts- och välfärdssystemet.

Rätten till bästa uppnåeliga fysiska och mentala hälsa

Grundläggande hälsovård garanteras och stora satsningar har skett inom vårdsektorn. Samtidigt som betydande framsteg skett, finns det fortfarande utmaningar för att förbättra tillgänglighet, rättvisa och effektivitet inom vården. För de delar av befolkningen som har ekonomiska förutsättningar finns omfattande privata alternativ. Det förekommer korruption och mutor inom hälso- och sjukvården i syfte att ge förtur till behandling, även om åtgärder har vidtagits för att stävja detta.

Kazakstan har stora utmaningar och ett bekymmersamt arv att hantera i form av omfattande miljöförstöring. Detta gäller i synnerhet runt Aralsjön och i och med den strålning som förorsakats runt den tidigare kärnvapentestanläggningen i Semej (tidigare Semipalatinsk). Kazakstan har också stora problem med urbana luftföroreningar, särskilt i städer i den östra delen av landet, som har skadliga utsläpp från bly- och zinksmältverk, ett uranbearbetningsbruk och andra industrier. På många industriorter lever befolkningen i områden som är direkt hälsovådliga.

Rätten till utbildning

För barn i Kazakstan är skolgången obligatorisk från sju till 16 års ålder. Utbildningen är inte avgiftsbelagd och det finns inga uppgifter som motsäger att flickor och pojkar går i skolan i samma utsträckning. Betydande regionala olikheter råder vad gäller tillgången till utbildning, liksom dess kvalitet. Det kazakstanska skolsystemet har en ambition att uppnå trespråkighet (kazakiska, ryska och engelska). Även på undervisningsområdet finns det många privata alternativ, både vad gäller barnomsorg och skola.

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet

Många år av ekonomisk tillväxt har möjliggjort sociala satsningar till förmån för befolkningen. Levnadsvillkoren i landet är dock mycket varierande mellan stad och landsbygd. Det har varit möjligt för myndigheterna att höja lönerna för statligt anställda, höja de allmänna pensionerna, liksom även de särskilda bidrag som utbetalas till personer med funktionsnedsättningar och till krigsveteraner. Även till utbildningsområdet har ytterligare budgetresurser kunnat anslås, vilket

exempelvis gjort det möjligt att höja beloppen för stipendier och andra former av studiemedel.

FN:s utvecklingsprogram (UNDP) index för mänsklig utveckling för 2019 placerar Kazakstan på plats 50 av 189 länder.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Kvinnors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna

Författningen ger i princip kvinnor och män lika rättigheter. Kazakstan har antagit nationella lagar dels om jämställdhet, dels om våld i nära relationer. *World Economic Forum Gender Gap Index* för 2019 rankade Kazakstan på 72 plats av 153 länder.

År 2016 antogs ett policydokument för perioden 2016-2030 med principer för Kazakstans jämställdhets- och familjepolitik för att säkerställa genomförandet av lika rättigheter och möjligheter för kvinnor och män i överensstämmelse med internationella förpliktelser och nationell lagstiftning. Regeringen fortsätter att vidta åtgärder för att förbättra kvinnors och flickors situation samt motverka könsbaserad diskriminering.

Bland framstegen kan framhållas att en stor andel kvinnor i dag går en heltidsutbildning och att en ökad representation av kvinnor kan noteras i politiska sammanhang. Kazakstan har nästan uppnått paritet mellan könen vad gäller tillgång till utbildning. Kvinnor utgör 54 procent av samtliga studenter som bedriver högre utbildning.

Medan jämställdhet formellt har införts i officiell statistik och i politik brister det i genomförandet. Samhället är alltjämt i hög grad patriarkalt med en betydande klyfta mellan lagstiftningen och dess implementering. Detta kommer bland annat till uttryck genom att det kazakstanska samhället präglas av traditionella uppfattningar och normer om könsroller. Fördelningen av ansvar inom familjen medför ofta att kvinnor har en dubbel arbetsbörda genom kombinationen av arbete i hemmet och förvärvsarbete. Kvinnor på landsbygden är särskilt utsatta, bland annat som en konsekvens av traditionella normer kring äktenskap samt brist på

acceptans av kvinnors sexuella och reproduktiva rättigheter. Havandeskap utanför äktenskapet är mer utbrett på landsbygden än i städerna.

Medan Kazakstans arbetsmarknadslagstiftning föreskriver principen om lika lön och lika möjligheter vad gäller anställningar och arbete förekommer diskriminering av kvinnor i arbetslivet. Samtidigt som antalet kvinnor på lägre tjänster inom statsförvaltningen har ökat, är antalet kvinnor på politiskt tillsatta tjänster fortfarande mycket lågt.

Våld i nära relationer betraktas i Kazakstan i hög grad som en privat angelägenhet snarare än som ett brott som staten har skyldighet att beivra. Samtidigt finns en tydlig politisk vilja att komma till rätta med våld i nära relationer. Regeringen utarbetade 2016 med stöd av UN Women en plan ("Kazakstan fritt från våld") som innefattar en anpassning av nationell lagstiftning till internationell standard vad gäller att förebygga och motverka våld i nära relationer. Landets lagstiftning innefattar dock inte begreppet sexuella trakasserier och sådana handlingar är inte kriminaliserade. Det finns för närvarande heller inget som tyder på att regeringen i närtid planerar för en översyn av lagstiftningen på detta område.

Barnets rättigheter

Experter varnar för att växande klyftor mellan städer och landsbygd har en negativ inverkan på barnets rättigheter. Under 2016 tillsattes Kazakstans första barnombudsman efter en rekommendation av bland annat FN:s kommitté för barnets rättigheter. Vidare arbetar regeringen med olika handlingsplaner som syftar till att förbättra barns livskvalitet.

År 2014 antog Kazakstan en ny strafflagstiftning som medförde skärpta åtgärder mot sexuellt och ekonomiskt utnyttjande av barn. Den reglerar även kidnappning, människohandel och våld mot barn.

Kazakstan har en mycket hög självmordsfrekvens bland unga. Samtidigt som självmordsfrekvensen bland pojkar var högre än bland flickor hade enligt studien Gender Study for Central Asia 2017 antalet självmord bland flickor under de senaste två åren ökat.

Deltidsarbete för barn är tillåtet från 14 års ålder. Barn under 18 år får inte utföra tyngre arbete enligt lag men barnarbete förekommer, inte minst på landsbygden och i synnerhet under skördetid.

Barn under 18 år får inte rekryteras till väpnade styrkor. Inga uppgifter om barnsoldater är kända.

I Nur-Sultan och Almaty och i ytterligare ett antal städer finns specialdomstolar för minderåriga. Dessa domstolar dömer i familjemål som rör barn, mål som rör skydd av barn, administrativa överträdelse av föräldrar/vuxna i förhållande till barn samt brottmål med barn som gärningsmän. Tillsammans med UNICEF arbetar man med att förse dessa domstolar med personal som har särskild utbildning för att arbeta med minderåriga.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Etniska kazaker är i förhållande till sin andel av befolkningen överrepresenterade i politiska organ och inom administrationen. Samtidigt är det kazakstanska samhället tämligen inkluderande vad gäller etniska och religiösa minoriteter. Från statligt håll framhåller man vikten av inter-etnisk och inter-religiös harmoni liksom det kazakstanska samhällets traditionella tolerans mellan olika folkgrupper.

Kazakiska är officiellt språk i landet och krav på kunskaper i kazakiska för exempelvis statlig tjänst blir vanligare. Ryska har samtidigt officiell status och används i stor utsträckning.

Hbtq-personers åtnjutande av mänskliga rättigheter

Samkönade relationer avkriminaliserades 1998. Trots detta saknas allmän acceptans för samkönade relationer och det går inte heller att registrera äktenskap eller partnerskap.

Transpersoner tillåts sedan 2003 att korrigera sitt juridiska kön på officiella identitetsdokument men måste för att kunna göra det underkasta sig påträngande procedurer, däribland tvångssterilisering och könskorrigering operationer. Utan identitetshandlingar är det svårt för transpersoner att få arbete och tillgång till sjukvård och utbildning.

Det finns ett antal grupperingar av hbtq-aktivister i Kazakstan, med olika identiteter och inriktningar, och som tillämpar olika slag av aktivism. Flera av dem arbetar öppet, medan andra finner det mer ändamålsenligt att arbeta i slutna grupper och utom synhåll för att driva sina frågor. För dem som väljer att arbeta öppet är vägrad registrering av myndigheterna ett problem. En framträdande feministisk organisation som arbetar för skydd av kvinnors rättigheter och mot diskriminering av hbtq-personer, har sedan 2017 trots flera överklaganden till domstol av justitieministeriets avslagsbeslut, på oklara grunder fortsatt vägrats registrering. Av rädsla för diskriminering, trakasserier och hot om våld väljer många hbtq-personer, även inför vårdpersonal, att dölja sin sexuella läggning och könsidentitet. Bland de personer som rapporterat att de utsatts för diskriminering och våld beskrivs kontakterna med offentliga institutioner, såsom vid anmälan av trakasserier, som otillfredsställande och fortsatt diskriminerande. Tystnad från staten gällande hbtq-personers åtnjutande av de mänskliga rättigheterna bidrar till att diskriminering baserad på sexuell läggning och könsidentitet fortsätter att vara socialt accepterat i Kazakstan. Polisen bedöms vara ovillig att utreda klagomål om diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet.

FN:s kommitté för mänskliga rättigheter har uppmanat regeringen att ta initiativ till upphörandet med diskriminering och våld mot hbtq-personer och att se över procedurerna för könskorrigerande operationer.

Flyktingars och migranternas rättigheter

Fastställandet av flyktingstatus sker sedan 2010 via landets inrikesministerium, medan det dessförinnan främst hanterades av FN:s flyktingorgan (UNHCR). En majoritet av de personer som söker asyl i Kazakstan kommer från Afghanistan men på senare år har antalet asylsökande från Syrien ökat. Enligt UNHCR fanns det vid 2019 års slut 524 flyktingar i landet, varav 504 erkänts av Kazakstan och 20 erkänts under UNHCR:s mandat.

Under de senaste två åren har ett antal kinesiska medborgare, etniska kazaker från Xinjiang, illegalt tagit sig över gränsen mellan Kina och Kazakstan. De har ansökt om asyl i Kazakstan med hänvisning till repressionen mot muslimska minoritetsgrupper i regionen Xinjiang och

rädsla för att hamna i omskolningslägren där. I Kazakstan har de som regel givits villkorliga fängelsedomar för gränsöverträdelsen, inte tillerkänts flyktingstatus men inte heller deporteras tillbaka till Kina.

Enligt lag är arbetskraftsinvandring tillfällig och regleras genom utfärdande av tillfälliga arbetstillstånd.

Antalet registrerade statslösa som erkänns av staten räknas i tusental men utöver dessa finns ett mörkertal som tros vara än större. Människohandel av arbetskraft liksom att migrantarbetares rättigheter kränks är ett problem. UNHCR försöker förmå Kazakstan att reglera de statslösas otrygga och socialt utsatta situation.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Det tidigare systemet att inhysa personer med funktionsnedsättning på olika institutioner börjar luckras upp och ersätts med åtgärder för att integrera dessa personer i samhället. Kazakstan har en lagstiftning och ett socialt välfärdssystem som syftar till att tillförsäkra rättigheter för personer med funktionsnedsättningar, men i praktiken sker fortsatt diskriminering i såväl offentliga miljöer som i utbildnings- och arbetslivssammanhang.

Kazakstan har utarbetat en nationell handlingsplan för tiden fram till 2025 som syftar till att förbättra livskvaliteten för personer med funktionsnedsättningar. Samtidigt rapporteras från officiellt håll att andelen personer med funktionsnedsättningar i Kazakstan är lägre än fyra procent, vilket kan jämföras med Världshälsoorganisationens (WHO) uppskattning att cirka 15 procent av ett lands befolkning har en funktionsnedsättning.

VII. Exempel på svenskt och internationellt arbete rörande mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Kazakstan

Sverige ger inom ramen för det multilaterala utvecklingsarbetet omfattande stöd till Kazakstan inom områdena mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer. Regeringens demokratisering, som går ut på att Sverige i alla sammanhang ska stå upp för demokratiska principer, arbeta för att stärka demokratin och uttrycka kritik när den brister, genomförs också i Kazakstan.

Sverige har inget bilateralt utvecklingsarbete med Kazakstan utan verkar genom EU:s program i landet samt genom FN:s och OSSE:s insatser. EU har samarbetsprojekt med Kazakstan för att (I) främja mänskliga rättigheter och demokratiska reformer, särskilt vad gäller yttrandefrihet, föreningsfrihet och mötesfrihet; för att (II) främja en institutionalisering av samarbetet mellan civilsamhällets organisationer och statliga myndigheter på området den mänsklig dimensionen och lagstiftningsprocessen; samt för (III) stöd till kvinnliga människorättsförsvarare för en mer hållbar gemenskap av människorättsförsvarare i Centralasien. Andra program syftar till att främja (IV) skyddet för personer med funktionsnedsättning och att förverkliga deras rättigheter till fri rörlighet och lika tillgång till anläggningar och tjänster, i enlighet med internationella standarder, respektive till att (V) förbättra migranters tillgång till rättvisa för att deras rättigheter ska skyddas, respekteras och uppfyllas i enlighet med internationella mänskliga rättighetsstandarder.

Då Kazakstan senast var föremål för granskning i FN:s universella granskningsmekanism (UPR) i november 2019, framförde Sverige rekommendationer om att försäkra att ansvarsfrihet inte åtnjuts för personer som gjort sig skyldiga till sexuellt och könsbaserat våld genom så kallad försoning med offret, avskaffa dödsstraffet, samt anta antidiskrimineringslagar som inkluderar sexuell läggning och könsidentitet som diskrimineringsgrund.

VIII. RATIFICERING AV CENTRALA KONVENTIONER OM MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (*International Covenant on Civil and Political Rights, ICCPR*) ratificerades år 2006. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt ratificerades år 2009. Det fakultativa protokollet om avskaffande av dödsstraffet har inte ratificerats.

Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (*International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, ICESCR*) ratificerades år 2006. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt undertecknades 2010, har inte ratificerats.

Internationella konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering (*International Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination, ICERD*) ratificerades år 1998.

Konventionen om avskaffande av alla former av diskriminering mot kvinnor (*Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, CEDAW*) ratificerades år 1998. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt ratificerades år 2001.

Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (*Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, CAT*) ratificerades år 1998. Det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr ratificerades år 2008.

Konventionen om barnets rättigheter (*Convention on the Rights of the Child, CRC*) ratificerades år 1994. Det fakultativa protokollet om indragning av barn i väpnade konflikter ratificerades år 2003. Det fakultativa protokollet om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi ratificerades år 2001. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Internationella konventionen om skydd för migrantarbetare och deras familjers rättigheter (*International Convention on the Protection of the*

Rights of All Migrant Workers and Members of their Families, ICRMW) har inte ratificerats.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (*Convention on the Rights of Persons with Disabilities, CRPD*) ratificerades år 2015. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt undertecknades 2008, har inte ratificerats.

Internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden (*International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearances, ICED*) ratificerades år 2009.

1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning (*Convention Relating to the Status of Refugees, Refugee Convention*) ratificerades år 1999. Det fakultativa protokollet ratificerades år 1999.

Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen (*Rome Statute of the International Criminal Court, ICC*) har inte ratificerats.